

UN OBITUARI INCÒMODE DE MOSSÈN CINTO

AUGUST RAFANELL
Universitat de Girona

An uncomfortable obituary of Father Cinto

Arran de la mort de Jacint Verdaguer, l'escriptor Louis-Xavier de Ricard va publicar una llarga necrològica a la premsa més influent de París. Ricard, felibre anticlerical i llibertari, hi feia una glossa del capellà-poeta de Folgueroles que va incomodar els actius del catalanisme conservador. De resultes de la censura que aquests li van imposar, Ricard abandonarà la causa que l'havia convertit en un dels principals propagandistes internacionals del primer nacionalisme català.

Paraules clau: Jacint Verdaguer, Louis-Xavier de Ricard, Felibratge, catalanisme, anticatalanisme, federalisme, anexionisme.

After the death of Jacint Verdaguer, the writer Louis-Xavier de Ricard published a long obituary in the most influential press of Paris. Ricard, fanatically anticlerical and a libertarian, commented on the priest-poet from Folgueroles, which upset the active elements of conservative Catalan nationalism. From the resulting censure that they imposed on him, Ricard would abandon the cause that had turned him into one of the leading international activists of early Catalan nationalism.

Keywords: Jacint Verdaguer, Louis-Xavier de Ricard, Felibrige, Catalanism, Anticatalanism, federalism, annexionism.

El propagandista

Una setmana després de la mort de mossèn Jacint Verdaguer, el diari anticlerical *El Diluvio* en publica la necrològica. La signa «El Maleta Indulgencias», que era el pseudònim que feia servir el periodista Adolfo Marsillach Costa. El text plasma amb justesa la percepció que tenien del poeta els seus aliats dels últims temps. No podia ser d'altra manera, en un diari com *El Diluvio*: «*Baja á la tumba el seráfico Verdaguer, honra de la tierra que lo produjo, y La Veu, que entre sus accionistas y redactores cuenta á don Narciso Verdaguer —y ya no es preciso decir más, que al fin todos estamos enterados de lo que el nombre de don Narciso Verdaguer significa en el martirologio del gran poeta—; La Veu, que había recibido inspiraciones del obispo Morgades, se deshace en lágrimas de cocodrilo y hace poco menos que suya la gloria de mossen Cinto, explota su nombre y fama...»*. En aquest al·legat, Marsillach arriba a qualificar l'òrgan de la Lliga Regionalista de «*periódico de los perseguidores del poeta, el periódico de los Morgades, de Collell, de Verdaguer y Callís y demás sayones del humilde sacerdote*».¹

1. EL MALETA INGULGENCIAS. «Por Verdaguer». *El Diluvio* [Barcelona], (17 de juny del 1902), p. 10. Agraeixo a Narcís Garolera l'amical i generosa lectura d'aquestes planes.

Si mai s'hagués de citar un nom propi del primer anticatalanisme català, aquest hauria de ser el d'Adolfo Marsillach Costa. Segons els uns, es tractaria d'un «chorch, brétol, descostat, moro, sens patrie y malvat»,² o si més no d'un «simpàtic biliós» pres pel ressentiment (Hurtado, 1964: 98). Als ulls del seu nét, en canvi, l'avi Adolfo hauria sigut «un hombre valiente que se enfrentó a algunas de las posturas más extremas de los separatistas de su época» (Marsillach, 1998: 36). El cas és que aquell polígraf barceloní la portava votada a la Lliga i el seu diari: «Tras La Veu está el hisopo, la reacción, la intolerancia, la burguesía que ametralla á las clases trabajadoras, los partidarios de don Cárlos, que bajo la barretina ocultan la infame boina».³ Però Adolfo Marsillach no només tenia el dit ficat a l'ull dels que havien desemparat el poeta des de l'ordre establert. Per ell, el catalanisme, tintat del color que fos, constituïa una perversió indivisible. De fet, contra qui més lliurarà batalla serà contra els que es consideraven republicans i anticlericans, però ahora catalanistes. Una tal ideologia, vista per algú com Marsillach, era un oxímoron. No hi havia dubte que «en el fondo del catalanismo heterodoxo se oculta la mano clerical».⁴

Un any abans del traspàs de Mossèn Cinto, El Maleta Indulgencias ja escarnia sense contemplacions els cadets de la Causa: «Desde el momento que me reselle de catalanista y haga versos, ó cosa que se le parezca, el amigo Pompeyo Gener me incluirá en el grupo de los inactuales en el tiempo y en el espacio; Casas hará mi retrato, y el buen Utrillo lo publicará en Pèl & Ploma; Morera, en honor mío, compondrá un himno [...]; Alejandro Cortada intercederá cerca de Xavier de Richard, redactor de Le Temps, para que diga en su periódico que yo, después de él (de Cortada, entiéndase bien) soy el más grande intelectual de Cataluña...».⁵ Que el canonge Collell, el lletrat Verdaguer, el bisbe Morgades o la redacció en ple de *La Veu* fossin uns *carcundas*, ja se sabia. Que els fessin el joc alguns que es deien progressius, cosmopolites i fins revolucionaris, no.

Com veiem, la llista dels extraviats l'obre Pompeu Gener, llum i guia dels joves nacionalistes d'esquerra, i la completen el pintor Casas, el crític Utrillo, el músic Morera i l'assagista Cortada. Hi figura un tal «Xavier de Richard», que no és altre que l'escriptor Louis-Xavier de Ricard. Què hi fa, aquí, un francès? Doncs que, feia poc, Ricard havia saltat a la palestra com a portaveu internacional dels catalanistes avançats. Aquell escriptor parisenc, a principis del 1901 es va passejar per Espanya amb la intenció de dissecionar la greu crisi d'identitat que patia el país. D'aquí provenen una sèrie d'articles que *Le Temps* i *Le Matin*, els diaris més influents de la III República Francesa, van col·leccionar al llarg d'aquell mateix any. Les «*choses d'Espagne*» que hi exposa Ricard expliquen tot de coses vistes, però bàsicament tot de coses sentides a Catalunya: sobretot les coses que havia sentit dir a Pompeu Gener, el seu confident, en l'entrevista que hi havia mantingut el mes de març.

2. EL MALETA INDULGENCIAS. «Platica». *La Publicidad* [Barcelona], (23 de maig del 1903), p. 1.

3. M.[ARSILLACH], A[dolfo]. «"La Veu", clerical». *El Diluvio* (8-VI-1901), p. 10.

4. MARSILLACH, Adolfo. «Gobierno catalanista». *El Diluvio* [Barcelona], (23 de maig del 1901), p. 18.

5. EL MALETA INDULGENCIAS. «Yo quiero ser poeta». *El Diluvio* [Barcelona], (4 de juny del 1901), p. 9.

La majoria d'aquells articles duïen una forta càrrega explosiva. Ricard hi feia dir a Pompeu Gener que les files del catalanisme tenien de tot, i no solament clericals tradicionalistes: «*le catalanisme est ici partout et en tout, il est dans toutes les questions, il est dans tous les partis*».⁶ Dels carlins als republicans, dels socialistes als anarquistes, la catalanitat amarava l'espectre ideològic. També hi havia una «*extrême gauche*», integrada pels redactors de l'antiga revista *L'Avenç*, el repleu de la qual l'havia agafat *Juventut*. Hi havia els esteticistes de *Pèl & Ploma*, transportadors de l'«*atmosphère moderne*». Aquests esquerristes representaven, a Espanya, l'alternativa federal. Si l'Estat no l'acceptava, «*la Catalogne et les îles Baléares, qui font cause commune avec nous, sont perdues pour l'Espagne*». En conclusió: «*la Catalogne veut être autonome; rien ne l'en empêchera, ni charges de cavalerie, ni fusillades, ni la ruine, ni les profonds de Montjuich, qui sont pis encore que les plombs de Venise. Elle sera autonome, avec l'Espagne ou sans l'Espagne, ou contre l'Espagne*».⁷ L'endemà Ricard hi torna, ara des del diari *Le Matin*, on arribava a insinuar l'eventual aneixió de Catalunya a França:

«*La Catalogne pourrait, par sa position géographique, très aisément s'isoler du reste de l'Espagne, soit pour former une république séparée, soit pour se rattacher à la République française. Elle a sa langue, sa littérature, ses mœurs, son génie national. Ses députés sont les plus écoutés dans le Parlement de Madrid. Son sol produit en abondance de blé, le vin et les matières utiles à l'industrie. Ses montagnes nourrissent des troupeaux. Tout ce qui lui manque elle peut le tirer du commerce maritime. La Catalogne n'a pas besoin du reste de l'Espagne [...]. La population catalane est, du haut en bas, est donc nettement séparatiste, et les hommes d'ordre y sont révolutionnaires par intérêt, par nécessité.*»⁸

L'escàndol que van provocar aquells articles va ser majúscul. El Maleta Indulgencias converteix Xavier de Ricard en la primera «víctima» de l'engany catalanista: «*La víctima ni es consagrat, ni reconsagrat, ni en su vida ha cantado el himno funerario [d'Els Segadors]. Por no ser, ni siquiera es catalán. Es, sí, regionalista, pero del otro lado de los Pirineos*». Les bravates de Gener i els seus deixebles no passaven de ser «*gasconerías y andaluzadas que el tiempo y los acontecimientos se encargan de desmentir y poner en solfa*».⁹ Inclús l'*Heraldo de Madrid*, diari d'ideologia lliberal conservadora, va posar el crit al cel. Va obrir la seva edició del 13 de maig dient que «*poca importancia tendrían sus palabras á no haber pasado nuestras fronteras [...]; pero es muy doloroso que semejantes falsedades lleguen al Extranjero y adquieran cierto relieve mediante la autoridad que les presta, al menos ante el vulgo, el mero hecho de publicarlas el grave diario parisiense*». I conclou afirmant que «*el lenguaje empleado en su interview produciría risa si el problema no se prestase á tan graves y tristes reflexiones*».¹⁰

6. RICARD, L. X. DE. «Le catalanisme». *Le Temps* [París], (7 de maig del 1901), p. 1-2.

7. RICARD, X. DE. «Promenade en Espagne. Le mouvement et les groupes catalanistes». *Le Temps* [París], (11 de maig del 1901), p. 1-2.

8. RICARD, X. DE. «L'ordre à Barcelone. Séparatisme et anarchie. Une ville cosmopolite et turbulente. La capitale économique de l'Espagne». *Le Matin* [París], (12 de maig del 1901), p. 1.

9. EL MALETA INDULGENCIAS. «¡Tartarines!». *El Diluvio* [Barcelona], (12-VI-1901), p. 9-10.

10. «Los laborantes». *Heraldo de Madrid* [Madrid], (13 de maig del 1901), p. 1.

Pompeu Gener haurà de certificar públicament que ell no havia parlat mai en els termes que se li atribuïen, i que Ricard els havia pres d'un acompanyant innominat.¹¹ La «retractació» de Gener era fins a cert punt lògica. En aquell moment el govern de Sagasta ha suspès les garanties constitucionals a la província de Barcelona, a causa dels disturbis obrers a Manlleu i les vagues a les colònies del Freser i del Ter. Per molt menys, un podia acabar processat i empresonat. El propalador de la maledicència havia sigut el tal Maleta Indulgències, i per això els seguidors de Gener s'hi tornaven dient-li «embustero»: «*Juventut* no s'ha fet may solidaria de lo qu'ella no hagi fet per sí y en nom propi. Fins avuy, no ha fet ni dit res que estigui disposada á sostenir sempre. Serveixis, donchs, el *Maleta* precisar les acusacions tan porugament fetas. Si está segur de lo que afirma, no involucri justos ab pecadors; puntualisi, citi noms».¹²

L'intrús

Tot venia de les induccions del tal Louis-Xavier de Ricard. Nascut el 1843 prop de París (Fontenay-sous-Bois), fill d'un general napoleònic que havia servit a Espanya i de la cunyada de Josep Bonaparte, Xavier de Ricard va menar una vida lligada a les convulsions del seu segle. Al *Quartier latin* del Segon Imperi, es va fer amb Hugo, Michelet, Lemercier, i els clubs saint-simoniens. A mitjans del 1860, crea la *Revue du Progrès*, tributària del pensament de Quinet i Proudhon. La seva publicació va suscitar l'acusació d'ateisme de l'arquebisbe d'Orleans. El 1865 Ricard funda *L'Art*, des d'on és el primer a exposar la doctrina parnassiana, entesa com «*un redressement du romantisme proprement dit qui avait vieilli, et de l'idéalisme moderne devenu morne, insipide*» (Clerget, 1906: 25). Al *Parnasse contemporain*, recull endreçat pel mateix Ricard i per Catulle Mendès, hi formiguegen els noms decisius de les lletres europees del moment: Anatole France, Charles M. Leconte de Lisle, Marguerite Tournay, Théodore de Banville, Léon Valade, Charles Baudelaire, José María de Hérédia, Stéphane Mallarmé, Auguste Villiers de l'Isle-Adam, François Coppée, Sully Prudhomme, Théophile Gautier, Paul Verlaine (Schaffer, 1935). Aquest darrer, convertit en sacerdot de la bohèmia parnassiana, qualificava Ricard d'«*un des plus hauts caractères que je connaisse*» (Verlaine, 1904: 412).

Som a la vetlla del desastre francès del 1870. A cals Ricard s'esculpeixen versos de marbre, es discuteix d'estètica antisentimental i es prepara la revolta que ha de relligar França als principis del 1792-1793, traïts per les rectificacions reaccionàries. Segons Verlaine, ara és quan Ricard s'identifica amb els que són «*du rouge le plus noir*» (Verlaine, 1886: 185). De resultes de la seva lluita acèrrima, serà perseguit i empresonat pel règim de Napoleó III, en franca decadència. Seguidor de les consignes de Blanqui, Ricard es parapeta rere les barricades del 1871. Un cop esclafada la Comuna de París, cerca refugi a la *Confederació* suïssa. La cursiva aquí és volguda, perquè l'exili de Ricard dins el mosaic helvètic va comportar una verdadera conversió. És a Suïssa on el jacobí Ricard abraça una fe decidida en

11. Cf. GENER, Pompeyo. «El catalanismo». *La Época* [Madrid], (17 de maig del 1901), p. 1, i «Secció d'higiene. Al Maleta Indulgències». *Juventut* [Barcelona], núm. 73 (4 de juliol del 1901), p. 460.

12. «Novas». *Juventut* [Barcelona], núm. 71 (20 de juny del 1901), p. 426.

la causa federalista, una fe que potser ja havia guiat, encara que «*un peu vague-ment*», la insurrecció parisensa (Charles-Brun, 1911: 31). És a Suïssa on també segella el seu anticatolicisme furibund, que compensa amb el respecte sincer pel protestantisme dels avis.

Quan li és permès repatriar-se, Ricard no torna al París natiu, sinó que s'instal·la al mas de «La Lauset», a Montpeller, a prop del *terrador* del seu pare, que era originari de Seta. Al Llenguadoc, Ricard descobreix un món nou de trinca. En aquell país assolellat i musicat pels grills, encara es poden respirar els aires d'una contestació difusa: contestació religiosa, herència de les velles *frondes* antiautoritàries (albigeses, hugonotes, camisardes, lliurepensadores), i contestació política, fruit de la persistència de l'ànima local (llengua, cultura, records). Allí Ricard concep les seves obres majors: els llibres *Le fédéralisme* (1877), amb un epígraf dedicat «Al Miechjour», i *L'Esprit politique de la Réforme* (1893), així com la traducció francesa de *Las nacionalidades* de Francesc Pi i Margall (1879); i, juntament amb August Fourès, hi prepara els volums de *La Lauset* (1877-1879), redactats en llenguadocià sota la presidència d'honor de Victor Hugo i enquadrats amb una coberta vermella.

El felibrisme de *La Lauset* és un felibrisme nou per dos motius: perquè brota a la perifèria lingüística i mental del pinyol provençal, i perquè es declara francament, radicalment revolucionari; és a dir: tributari de «*la tradition libertaire et républicaine du Midi, sa vraie tradition nationale selon nous contre l'embauchage du Félibrige par les partis cléricalo-monarchistes*».¹³ Fourès i Ricard van posar la seva revista sota l'advocació del pastor protestant Napoléon Peyrat, autor de *l'Histoire des Albigeois* (1870-1872) i primer vindicador modern de l'albigisme. Fins a la seva baixada a Montpeller, podem pensar que el federalisme de Ricard no era sinó teòric. Més aviat era un resultat inconcret de les lectures de Quinet i sobretot de Proudhon (del Proudhon que en el seu propòsit federatiu havia begut tant de l'exemplaritat suïssa) (Proudhon, 1863: 70-74). Qui sap si l'entrada de Ricard a la francmaçoneria als darrers anys de Napoleó III el va fer contactar amb el felibre Fourès, un altre francmaçó eminent. En tot cas, la convergència de Ricard amb l'autor de *l'Histoire des Albigeois* degué fer augmentar la seva aversió al cesaropapisme, i alhora degué precipitar la seva descoberta d'un poble viu però prohibit.

Ricard, trasplantat al Llenguadoc mediterrani, ¿es transforma en un nacionalista occità? No. Es transforma en un defensor d'una contrada plena d'independència d'esperit, d'un país que en certa manera objectiva la seva ideologia. Ricard mai no voldrà destriar —ni tan sols conceptualment— la terra d'Oc de França, sinó relligar-la a un Estat nou, redefinit pel pacte sinal·lagmàtic i commutatiu. Segons el mateix Ricard, «*quand parlan de la Causa Miejournala [...] parlan dau Miejour libre dins la França libre, qu'es ajournierèn l'un l'autro per la federacioun de las coumunos en prouvincios e per l'afrairement de las prouvincios en uno nacioun grando, forto, republicano coumo Suisso*».¹⁴ La «*Patria de la Lengua d'Oc*», a què

13. RICARD, L. X. DE. «Un poète national, Auguste Fourès». *Revue moderne* [París], núm. 12 (1888), citat per Peyronnet (1997: 41).

14. *Armana de la Lauset pour l'anné 1878*. Núm. 47, n. 1.

Ricard feia sovint referència d'ençà de la seva instal·lació a Montpeller, venia de l'idioma històric del país. Però per ell aquest idioma no constituïa pas un límit, sinó més aviat el lligam d'una identitat nacional superior, francesa.

El lligam s'ampliarà amb les novetats que arribaven de fora de l'Hexàgon, singularment de més al sud. A l'Espanya del 1873 es proclama la República, i tot seguit es produeix un assaig seriós —tot i que avortat *ex ovo*— de convertir-la en federal. Així mateix, a mitjans de la dècada de 1870, i sota la nova hegemonia germànica a Europa, se solidificarà entre els regionalistes del sud l'alternativa llatinista. L'any 1878 és el de les festes de Montpeller, patrocinades per la Société pour l'Étude des Langues Romanes; és l'any de l'«Odo a la raça latino» de Mistral, dels reconeixements al poeta romanès Vasile Alecsandri. No és pas casual que el butlletí *La Lauseto*, subtítulat *Armanac dau patriota lengadocien*, esdevingui justament ara *Armanac dau patriota latin*. En les seves pàgines, els textos apareixen escrits, literalment, en «*dialecte castillan*», «*dialecte languedocien*», «*dialecte italien*», *e così via...*

L'amic occità

Quan el 1880 perd la seva muller, la poetessa occitana d'origen escocès Lydie Wilson, Ricard abandona el país dels pares i se'n va cap a l'Amèrica... llatina. El 1886 torna a Montpeller, i Josep Rius i Tauler, alcalde de Barcelona, el crida perquè ocupi el càrrec de secretari de la secció francesa de la universitat de la Ciutat Comtal. Hauríem de pensar una cosa: mentre Ricard s'està a Barcelona, s'hi fa l'Exposició Universal, mostra de la potència metropolitana de la capital de Catalunya. La primera convivència amb la «catalanitat» Ricard la va experimentar en un medi de sobreexcitació col·lectiva: amb un catalanisme germinal i cada cop més progressiu. El 1886, tornat als dominis de la *République*, Ricard reprèn el seu apostolat autonomista des de les planes de *La Dépêche*, de *Le Temps*, de *Le Figaro*. El 1892 refunda el periòdic *Le Languedocien*, de Montpeller, i el converteix en òrgan de la causa autonomista. No hi ha dubte que la vida transcorreguda a Catalunya li havia deixat senyal. Li'n deixarà, encara més, el fet de veure que allà hi pul·lulaven uns iguals.

A les planes de *L'Avenç*, fogar del neocatalanisme llibertari, republicà i federal, hi trobem reproduïdes les idees vingudes del nord emancipador, i particularment del nord més immediat. Alexandre Cortada, un dels animadors de la publicació barcelonina, escrivia, pocs mesos després de l'aprovació de les Bases de Manresa, justament sobre «la campanya autonomo-federalista» de Xavier de Ricard feta a *La Dépêche*. A parer seu, el sud de França era prenyat de revelacions inesperades. Cortada aplaudeix «la tendència federalista que s'aixeca avui die a França [i que] demostra que, fent-se federals els comunistes, eren en el fons uns veritables patriotes i uns grans previsors». Tot aplicant el federalisme, França s'hauria deslliurat d'«una de les causes més importants de la orrorosa derrota». Vet aquí el missatge de Ricard, exemplificant pels catalans, habituats a pensar que, «apoderats en part, els reaccionaris, del moviment regional, li han canviat tot el caracter i l'han fet exageradament exclusivista i particularista». Els exclusivistes eren els vells felibres, sens dubte, però també els conservadors aplegats a Manresa. Enfront

d'aquests, «entre els joves de Catalunya partidaris de l'autonomisme es va marcant una tendència molt semblant a la dels del mitj-die de França, i de la que *L'Avenç* és un dels propulsors».

Per tant: és per la fascinació que inspira el pensament de Ricard que un cert catalanisme es veu compel·lit a reconciliar-se amb França: «França, la nació qu'ha realitzat totes les reformes avençades d'aquêt sigle, es l'única que pod posar en bon camí i donar tot el modernisme que requereix a l'idea federal».¹⁵ A fi de comptes, a partir d'aquí van saltar les primeres espurnes que espetegaran aparatosament amb la crisi colonial del 1898. El «nou autonomisme català», alternatiu al que els catòlics i burgesos havien institucionalitzat a Manresa, havia d'aprendre del dictat que Ricard havia escampat per la premsa francesa:

«L'idea de llibertat, d'emancipació social i de *self-government* que s'espandeix per tot arreu, ens portaria naturalment a l'autonomisme, encare que, com al present, no ens hi conduís l'actual situació degenerada del nostro país. Efectivament, nacions qu'unificades han arribat a un incomparable esplendor de poderiu i de civilització, com França i Inglaterra, tendeixen avui die fortament cap a l'autonomisme: Inglaterra am la realització de l'*Home rule* d'Irlanda, i el que probablement darà dintre de poc a l'Escocia i al País de Gales; i França am les idees descentralisadores que comencen a corre en aquêt país: el *felibrige* dels provençals, el federalisme dels radicals i socialistes a l'istil de Xavier de Ricard, i el municipalisme comunista dels socialistes, anarquistes i de tots els proudhonians.»¹⁶

Informat d'aquella simpatia, Ricard ven optimisme al director de *L'Avenç*: «*Nous avons ici dans cette région du Bas Languedoc, à laquelle il faut joindre le Roussillon, des éléments de lutte autonomiste plus nombreuses, plus compacts et plus décidés, que dans le Haut Languedoc. Et je crois que nos départements méditerranéens de Perpignan à Nice seront la vraie base d'une évolution dans le sens de nos idées. Les autres départements suivront.*»¹⁷ Val a dir que el Felibratge oficial no trigà gaire a refrenar les efusions «catalanistes» de Ricard.

Mentrestant, el 1895 es crea a Barcelona una autodenominada «Associació Popular Regionalista». Ricard hi envia la seva lletra d'adhesió: «Lo nom del coratjós regionalista fou rebut ab una nutrida salva d'aplaudiments, reproduhits, després de sa lectura, ab mes entussiasme encara, per lo bon esperit de germanor que la anima i per la simpatía que ací tenen nostres companys d'idees de la vehina França». No són pas lectors de *L'Avenç*, els que ara ovacionen Ricard. Són uns «regionalistes» més o menys radicals. D'ells sortiran aviat els primers activistes del *nacionalisme català*. Ricard els responia: «No tan solament es una matexa nostra causa, sinó que existexen entre nosaltres aytals inimitats de raça que, apesar de

15. CORTADA, A. «La campanya autonomo-federalista d'En Xavier de Ricard». *L'Avenç* [Barcelona], núm. 7 (juliol 1892), p. 215-221.

16. CORTADA, A. «El nou autonomisme català». *L'Avenç* [Barcelona], núm. 9 (15 de maig del 1893), p. 130.

17. Carta de Louis-Xavier de Ricard a Jaume Massó Torrents, 10-VI-1893 (Fons Jaume Massó Torrents, ms. 1702, Biblioteca de Catalunya, Barcelona).

la imbècil política dels Governos qui tants cops han volgut separarnos, nos sentím atrets los uns envers los altres».¹⁸

El 1897 Xavier de Ricard se'n torna a París. Allà l'occità vagabund ocupa un lloc d'honor dins la vida bohèmia de la ciutat. Se solia dir que cada cop que un escriptor hispànic o llatinoamericà arribava a la Vila Llum l'anava a trobar (Lapuya, 2001: 242). D'altra banda, aquests són els anys de la *débâcle* colonial espanyola. Són els anys del naixement indòmit del nacionalisme català. És quan la revista *Lo Regionalista* es converteix en *La Nació Catalana*; quan de la Unió Regionalista emergeix el Centre Nacional Català. Són els anys que comença a sorgir entre el catalanisme extrem un discurs favorable a l'anexió de Catalunya a França (Rafanell, 2011: 17-22). Ricard no el compartia pas, aquell discurs: «Si no hi [ha] pas á Catalunya un partit que's pugui anomenar verdaderament el partit francès, hi ha catalans que consideran sense por una possibilitat d'anexió á Fransa. Mes, m'apressuro á dir que no crech pas en la solució separatista, y encara menos en la solució anexionista».¹⁹ La via Ricard continuava sent tot just la federal, no pas la separadora. Era, ben mirat, la solució que el 10 de març del 1900 farà de fil conductor de la seva creació política més perdurable: la *Fédération Regionaliste Française*.

El cas és que, a mitjans del 1901, el catalanisme del federalitzant Ricard té un posat plenament revolucionari. Aquell home s'ha convertit en el principal valedor dels partidaris de l'ideal «*ácrata ó anárquico*» del catalanisme, que Gener associava també a la reivindicació idiomàtica (Gener, 1903: 322). Però a Ricard la relativa popularitat li pervé sobretot de *Pèl & Ploma*, que publica en portada el carbó que li havia fet Ramon Casas. Al peu del retrat, «L. Xavier de Ricard, escriptor i periodista francès».²⁰ Pels del diari republicà *La Publicidad*, aquell dibuix reproduïa una «*maravilla de observación y de factura*».²¹ Ricard, amb cara de pollet prematurament envellit, és la viva imatge de l'*intel·lectual* francès de l'hora.

Davant d'unes gesticulacions com aquestes, els moderats de *La Veu de Catalunya* i de la Lliga Regionalista callen. Tenen motius poderosos per fer-ho, segurs com estan que, a pesar de tota la propedèutica del món, el sufragi electoral els dóna la raó, i el poder. El 15 de maig, la candidatura «dels quatre presidents» obté a Barcelona el primer triomf del catalanisme conservador, amb el programa de les «Bases» de Manresa al frontispici. Els espanyolistes, locals i forasters, se senten desbordats i desconcertats per l'intrusisme de Ricard. Els del diari republicà *El País* veuen visions, des d'un article intítulat justament «Cataluña francesa»: «*Porque Pompeyo Gener no piensa en una autonomía dentro de la patria española sino en algo muy distinto de eso: en la formación de una nacionalidad independiente y á la que los catalanistas creen con suficiente fuerza, apenas nacida, para*

18. R. V. «La inaugural de la Associació Popular Regionalista». *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10 (10 de març del 1895), p. 124.

19. RICARD, L. XAVIER DE. «La qüestió catalana y la premsa francesa». *Le Petit Bleu* [París]; reproduït a *Lo Geronés* [Girona], (5 de setembre del 1899), p. 266.

20. *Pèl & Ploma* [Barcelona], núm. 74 (15 d'abril del 1901), p. 1.

21. «Exposición artística». *El Liberal* [Madrid], (2 de desembre del 1901), p. 2. Doys [=Daniel Ortiz], *La Publicidad* [Barcelona] (6 de juny del 1901), p. 1.

*pesar en la balanza en "el caso de originarse una guerra continental y africana en la cual tomase parte Francia"». El republicanisme de Gener, interpretat per Ricard, era una tapadora que amagava el separatisme. Si no fos així, als catalanistes ultrats «*les bastaría con cobijarse bajo la bandera levantada hace mucho tiempo por D. Francisco Pi y Margall*». El quotidià madrileny acaba invocant a la intervenció de l'Estat: «*Contra esta campaña debe hacer el gobierno algo, y algo más práctico que sacar tropas á la calle y anunciar fusilamientos espantosos. Lo que para eso debe hacer el gobierno es demostrar á Le Temps, con el que á veces tiene relaciones íntimas, que Cataluña no tiene razón*».²²*

Ricard l'havia feta grossa. Era un dels principals instigadors del rebombori nacionalista del 1901. Però, en les seves passejades per Catalunya, Ricard veia el que li feien veure els seus adeptes, sobretot l'afrancesat Gener. De manera que, per ell, el catalanisme podia significar no tan sols la redempció de Catalunya i la reforma de la vella Espanya, sinó la preservació de l'hegemonia europea de França. Espanya, que no estava precisament de moda a la *République*, «*est de tous les peuples celui que nous pénétrons le plus, comme il est celui qui nous pénètre le plus, d'une immigration constante, au moins en nos provinces du Midi et d'Algérie. Enfin, nos frontières géographiques passent, presque tout le long, à travers des populations de mêmes races et de mêmes dialectes. On parle souvent de nations-sœurs: aucune n'est plus sœur de la nôtre que celle-là*». La contigüitat espacial reclamava una certa contigüitat política.

La «Nueva España» de Gener, republicana i federal, podria contribuir a la cura de la desfeta, perquè «*le pire désastre de l'Espagne, parce qu'il se prolonge celui-là, ce n'est pas la perte de ses colonies, c'est son administration*». Convindria que França en fos conscient, d'això: que hi estigués atenta. Els prop de deu mil francesos que vivien a Barcelona, que pensessin en el perill que representava el partit anglès d'Espanya, vigorós per falta d'una solidaritat francesa efectiva.²³ En tot cas, l'opinió pública europea havia de saber que a Espanya hi ha, com escriu Ricard el juny del 1901 en una monografia publicada per *La Nouvelle Revue*, un «*prodrome d'une révolution inévitable*». Sí: un estat d'esperit com el de la França del 1788. Tot Catalunya, diu Ricard, exsuda fascinació per França. Com Portugal, té els mateixos drets de considerar-se nació. I l'Espanya actual es pot comparar amb l'Imperi Otomà que, regit per una casta clerical, no té gens de ganes de conciliar la diversitat interna amb el progrés social. Per això, Catalunya no es vol pas resignar a ser una mena d'Armènia occidental. Catalunya doncs reclama la solidaritat de la germana França, el seu socors humanitari. Aquesta melodia, no cal dir-ho, era Pompeu Gener en estat pur, traduït al pur francès de París.²⁴

El 10 de novembre del 1901, els catalanistes de Manresa tornen a guanyar unes eleccions, i fins passen per davant dels republicans a Barcelona. Llavors Ricard envia a Barcelona una crònica a propòsit de la *tournee* que l'Orfeó Català acaba

22. «Cataluña francesa». *El País* [Madrid], (13 de maig del 1901), p. 1.

23. RICARD, L. XAVIER DE. «Promenade en Espagne. Le commerce français et la colonie française en Espagne». *Le Temps* [París], (5 de juny del 1901), p. 2.

24. RICARD, L. XAVIER DE. «Mouvement catalaniste». *La Nouvelle Revue* [París], núm. XI (juliol 1901), p. 106-111.

de fer pel sud francès: «*il revient encore vers notre Midi auquel l'unissent si intimement la triple fraternité du sang, de la langue et de longs siècles d'histoire vécus ensemble*».²⁵ No em consta que Ricard sabés que, per aquells mateixos dies, a Montpellier, un jove desconegut, de nom Eugeni Ors i Rovira, recordava als estudiants del Llenguadoc el cèlebre comiat maragallià del 1898, «repetint á l'Espanya caduca l'adeu definitiu que ja va adreçarli el Poeta nostre, apel·larem á nostra fraternitat».²⁶ Aquell Eugeni Ors aviat serà l'escriptor orgànic del regionalisme triomfant, quan s'afegirà una preposició dannunziana al cognom, i es converteixi en Eugeni d'Ors.

Verdaguer reivindicat

El 10 de juny del 1902 Jacint Verdaguer es mor a la Quinta Juana, als afores de Vallvidrera. El catalanista Verdaguer acabarà els seus dies protegit i reivindicat pels lliurepensadors, republicans i anticlericals. L'endemà Eduard Marquina escriu a *La Publicidad*: «*De entre los poetas que ahora viven, él era el más grande. Ni Francia, ni Inglaterra, ni Alemania, ni Italia lo tienen mayor*». El descregut Marquina, també col·laborador de *Pèl & Ploma* i també objecte d'un retrat de Ramon Casas, tanca el seu panegíric així: «*Yo para bien de todos, espiritual poeta, pido que tu sueño sea como el que á todos nos contaste de San Juan; que tus labios no se cierran y que con su murmullo digan eternamente la armonía de tus versos; que acudamos á tus libros, cuando nos turben los gritos de los hombres y que en ellos sepamos oír la voz de Dios, que es la voz de la Naturaleza. Yo te rezo á tí que has nacido de la tierra, que has visto sus hermosuras, que has sufrido sus dolores y que estás ahora en Dios*».²⁷ Dos dies després del traspàs del poeta, els de *La Publicidad* col·loquen en portada la nota política següent: «*Ya que parece que todos los odios han enmudecido ante el cadáver del santo y genial poeta, no estaría de más que como función de desagravios llevan las cintas de su ataúd el marqués de Comillas, el médico Sr. Manaut, el Sr. Verdaguer Callís y el exinspector de policía Sr. Freixa*».²⁸ A Verdaguer inclús se l'arriben a apropiari els anarcoides nietzschians com Ernest Vendrell, que el tenen per un «sacerdot ingenu que encarnava, en la present decadència de la religió de Galilea, les virtuts primitives esenianes» (Vendrell, 1911: 152).

També s'havien acostat a Mossèn Cinto un grapat d'intel·lectuals francesos, que es feien creus del calvari del poeta, aquells que «*con [...] vehemente cariño, con [...] términos tan calurosos, con [...] apasionada elocuencia le consuelan y fortalecen*» (Turró, 1903: 54). Hi havia sobretot la solidaritat que li va mostrar el perpinyanenc, gens «progressista» ni anticlerical, Justí Petratx, el traductor de *L'Atlàntida* al francès: «Poden escriurer lo que vullan, poden dir, poden fer sos

25. RICARD, L. XAVIER DE. «*L'Orfeo Catalá*», *Orfeo Catalá de Barcelona. Tournée artistique au Midi de la France, novembre 1901*. Barcelona: Thomas, s.d. [1901], p. 2.

26. «Als Escolars de la Universitat de Montpellier», 12-XI-1901, fons Eugeni d'Ors i Rovira, Arxiu Nacional de Catalunya (Sant Cugat del Vallès), inventari 255, caps 28.

27. MARQUINA, Eduardo. «Mosen Jacinto Verdaguer ha muerto». *La Publicidad* [Barcelona], (11 de juny del 1902), p. 1.

28. «Ecos políticos». *La Publicidad* [Barcelona], (12 de juny del 1902), p. 1.

perseguidors, ningú los creurá pus. Ne tinch la proba certa y confirmada cada dia més per mes relacions seguidas ab En Mistral, En Roque Ferrier, En Frederic Donnadiu de Beziers, etc. [...] A tots los hi contat la seva tribulació y'ls mals tractaments que han usat envers V. Los hi ho dit tot, desde la paraula primera de la Marquesa mara [de Comillas], que m'ha ella repetida, tractantlo de dement, d'exorcista, de supersticiós y no sé si també d'espiritista, fins á la persecució de las autoritats eclesiásticas de Vich, fomentadas por gent de sa familia propia». (Casacuberta & Torrent i Fàbregas, 1986: 180-181).

Amb tot, els que van donar un suport més ideològic al capellà-poeta van ser els *felibres roges*, o sigui, els escriptors occitans de l'ala radical del moviment autoctonista: republicans, demòcrates, laics. I federals. En la seva *Histoire du Félibrige* (1897), Gaston Jourdanne col·locava Verdaguer dalt del podi felibrenc, perquè, «*si nous ne nous étions exclusivement cantonné dans l'histoire du Félibrige français, celui que nous avons appelé le plus grand poète de la Catalogne moderne mériterait mieux qu'une brève mention par la grandeur de son génie et des infortunes ainsi que par les sympathies qu'il a conservées en France*» (Jourdanne, 1897: 292-293).

El revolucionari reusenc Cosme Vidal, àlies Josep Aladern, va antologar els papers que havien tret a la llum els aliats nòrdics de Mossèn Cinto. N'hi ha d'Étienne Cornut, l'autor de *Les maîtres du Félibrige* (1897), on Verdaguer figurava al costat de Jasmin i de Mistral (Cornut, 1897: 193-247); del capoulié Fèlix Gras; del rossellonès Justí Pepratx; de Frédéric Donnadiu, fundador de la *Revue des Langues Romanes*; d'Alphonse Roque-Ferrier, president del «Felibrige latin»; de Paul Marieton, director de la *Revue Félibréenne*; del Baró de Tourtoulon, de la *Revue du Monde Latin*; de Jan Monné, traductor de *L'Atlàntida* al provençal; del totèmic Frederic Mistral. Aladern addueix una poesia en llengua provençal, firmada per sis felibres: Charles Brun, Charles Gros, Alexandre Langlade, Roque-Ferrier, Guillaume Roudier, Antoine Roux i Auguste Veyrier (Aladern, 1896: 52-53). Com recordarà al cap dels anys Joan Moles Ormella, «no hi va haver, entre aquells escriptors provençals i rossellonesos, ni una sola defecció [...]; tots —i el primer, Justí Pepratx— van augmentar les proves de la seva consideració i li van encomanar calma, serenitat i menyspreu per als seus enemics» (Moles, 1971: 52). Tots aquells notables reconeixien en el poeta, als seus darrers anys, més que un capellà catòlic, un heterodox perseguit per la reacció. Per una reacció típicament espanyola.

L'obituari

Per tot el que hem anat veient, en la llista d'Aladern hi faltaria una firma, la firma de Louis-Xavier de Ricard. Però, en l'època del drama de Mossèn Cinto, Ricard no estava connectat amb Catalunya, cosa que canviarà en els últims anys de vida del poeta de Folgueroles. Dos dies després del decés de Verdaguer, en efecte, el vermell Ricard fa sortir a *Le Temps* el seu homenatge particular al que considera el més gran home de lletres de la Catalunya contemporània. El seu text, llarg i substanciós, el reproduïx al cap de dos dies *La Veu de Catalunya*, en versió original francesa. Però els editors del diari oficial del catalanisme conservador l'hi

editen parcialment, mantenint-ne només els fragments que confinaven Verdagner a la seva estricta condició de poeta, de gran poeta.

Pel Ricard que passarà pel rastell de *La Veu*, Verdagner era el Mistral de Catalunya. Els felibres li ho havien reconegut: «*ce n'est que parmi les félibres et les lettrés, qui n'ont point perdu toute curiosité pour les littératures du Midi, que l'œuvre de Verdagner est connue réellement et appréciée comme elle devrait l'être de tous ceux qui ne veulent rester indifférents à aucune manifestation de l'art*». Mossèn Cinto era el cantaire dels Pirineus, aquelles muntanyes que «*la royauté a plutôt surélevées qu'elle ne les a abaissées*», i que «*sont des murailles, si l'on veut, mais des murailles trouées de vals, percées de routes, fourées de tunnels, par où ne cessent de transpirer de l'une et de l'autre des régions voisines d'en-deçà et d'au-delà, les traditions et les souvenirs d'une immémoriale fraternité de race, d'éducation, de langue, d'histoire vécue ensemble, dans le compagnonage d'une même nature, sous un pareil climat*». Verdagner també havia sigut l'autor de *L'Atlàntida*, la seva obra eminent, «*exemple formidable de la colère de Dieux contre les impies*», tan distinta de la quasi-homònima del científista parnassià Népomucène Lemerrier. L'impü Ricard admet que, per «*nous Français*», Canigó «*nous interesse [...] de plus près*».

El Verdagner de Ricard és un demiürg que salva la seva llengua, perquè la re-crea, tal com havia fet Dante amb el toscà. El català, gràcies al poeta de la Plana, és una «*langue ressuscitée*». Mancada de dignitat literària i nacional, un idioma cau a la categoria de *patois*. Feia més de cinquanta anys que els erudits i els poetes s'havien conjurat contra la indignitat de l'idioma propi. Ja hi pot haver ara vocables més o menys contestats, construccions discutides, una ortografia vacil·lant, «*mais c'est qui n'est pas exagéré, c'est dire que les œuvres de Verdagner ont vraiment mis la Catalogne en possession de sa langue: on pourra sans doute encore l'épurer, la perfectionner, mais elle existe désormais —non seulement pour la Catalogne mais encore pour tous les peuples civilisés*».²⁹

Fins aquí el resum de les principals idees de Ricard que havien passat la malla dels regionalistes de *La Veu*. Quines se li van escamotejar? Se li va escamotejar tota la part que pels benpensants de la Lliga resultava massa incòmoda, començant per la constatació que, mentre Mistral va dedicar *Mirèio* al poeta Lamartine, Verdagner ho va haver de fer al plutòcrata Antonio López. Tanmateix, la censura a què els de *La Veu* sotmeten el text de *Le Temps* ocupa molt més espai que això. En transcriu el gros de l'article:

«La vie de Verdagner offre peu d'incidents; quelques années de navigation le lassèrent de la mer. Il revint en sa chère Catalogne d'où il ne sortit guère plus sinon pour quelques excursions dans le midi français. Sa popularité n'avait pas enrichi le poète: il dut accepter la demi-domesticité de précepteur dans une riche et illustre famille. Il ne convient aussi de parler —que pour mémoire— des démêlés retentissants qu'il eut un moment avec l'autorité ecclésiastique, qui se montra singulièrement rigoureuse à l'égard du poète. Tout ce que je veux

29. «La mort de Mossen Cinto. Un article de Xavier de Ricard». *La Veu de Catalunya* [Barcelona], (17 de juny del 1902), p. 2.

en rappeler, c'est que l'opinion était passionnément pour lui, et que, dans le Midi, on couvrit de signatures une protestation qui était, en même temps, une adresse de sympathies pour le grand poète catalan.

Verdagner resta pauvre...

Le mysticisme de Verdagner est tout imprégné de naturalisme, et aussi, surtout même, de catalanisme. Le poète s'y montre bien prêtre, mais le prêtre est un patriote, resté paysan. Puisque Verdagner devrait être le grand poète de la Catalogne, il fallait bien qu'à côté de la Catalogne aventureuse et héroïque il exprimât cette Catalogne mystique dont le plus grand représentant a été Raymond Lull. Je regretterai pourtant qu'en trop d'occasions le prêtre ait retrouvé en lui les défiances et les haines surannées de l'Inquisiteur. L'œuvre de Verdagner est plutôt, à la résumer, le magnifique testament de l'ancienne Catalogne qu'elle n'est pas le préface de la Catalogne nouvelle. Mais il fallait que ce testament fût écrit pour que la Catalogne reprit conscience de sa personnalité. Tout mouvement national est, au début, une réaction, un peuple ne se retrouve qu'en exhumant son passé.»³⁰

Tothom sabia que «*la Catalogne nouvelle*» de Ricard no tenia gaire a veure amb la que postulaven els lectors de *La Veu* o els senyors de la Lliga Regionalista. La nova Catalunya havia de ser republicana, federal i avançada, o no seria. Era la Catalunya dels amics «bons» de Mossèn Cinto, l'adversa a l'«*autorité ecclésiastique*», a les «*haines surannées de l'Inquisiteur*». Era la Catalunya que mirava al futur més que al passat. Era un país que Ricard havia cregut que estava a punt de canviar la tradició catalana pel catalanisme progressiu.

La incomoditat

Unes setmanes després, el diari republicà *La Publicidad* denunciava la doble vara de mesurar que tenien els regionalistes. Quan els interessava el que deien de la causa aquells que en parlaven des de fora, ho aprovaven; quan no els semblava bé, ho silenciaven. Ricard com a exemple: «*La conducta observada por los pseudo catalanistas de La Veu con el renombrado escritor francés, redactor de Le Temps, ha sido una prueba más de la buena fe y de la seriedad periodística de la soi disant gent de be del regionalismo*». Ricard havia confós tot Catalunya amb una part, amb «*los Rusñol, Brossa, Utrillo, Gener, Cortada, Pérez Jorba, es decir, los espíritus superiores é intelectuales del radicalismo regionalista*». S'enganyava. Ricard es va pensar que tot el país dels catalans estava «*saturado de democracia, [era] anticlerical y moderno, sin horror á las modernas concepciones sociales, sin miedo preconcebido á ningún ideal; encarnación de una tierra ávida de libertad y de autonomía, capaz de iniciar un movimiento primero en el terreno de las ideas y después en el de los hechos, en contra de la tutela del Estado y de las absorbentes tendencias centralizadoras*».

30. RICARD, F. XAVIER DE. «Jacinto Verdagner». *Le Temps* [París], (12 de juny del 1902), p. 3.

Ricard havia ignorat que, al costat d'aquells noms dignes, hi havia els dels mandarins de *La Veu de Catalunya*, que aprofitaven els seus articles «*sacando punta á sus apreciaciones y arrimando como vulgarmente se dice el ascua a su sardina*». Finalment Ricard va caure del cavall i va adonar-se del *trompe-l'œil* en què havia viscut, «*y ¡claro! en cuanto se hubo enterado el publicista extranjero, rectifico cuanto había dicho, y llamándose á engaño, puso las cosas en su verdadero lugar publicando un famoso artículo del que no han dicho ni una palabra los companys de causa*».

Aquest article «*famoso*» deu ser el de la *La Nouvelle Revue*, on Ricard associava més clarament el moviment catalanista a la revolució. El redactor anònim de *La Publicidad* exagera les censurens de *La Veu* amb Ricard. Les converteix en resultat de «*sus jesuíticas campañas*», que fan convenir, amb Valentí Almirall, que «*el catalanismo de estas gentes podrá dar vanidad, ambición ó negocio, cualquier cosa menos emancipación y autonomía a Cataluña*». Ricard havia descobert, en fi, que darrere el regionalisme triomfant no hi havia sinó «*el carlismo con careta, la última evolución del espíritu absolutista, ignorante y fanático con etiqueta modernizada*».³¹ Tot aquest argumentari ens resulta força familiar. Fa pensar inevitablement en l'Adolfo Marsillach Costa que transportava la seva «*Maleta Indulgencias*». Fa pensar en el Marsillach que alternava les seves col·laboracions a *El Diluvio* i *La Publicidad*. És, si fa o no fa, el mateix argumentari que es ventila a les pàgines de *Las Dominicales. Semanario Librepensador. Sostenido por las almas luminosas*.³² Només el títol d'aquest periòdic parla per si sol. Guanyant la simpatia de l'extrema esquerra catalana, Ricard es va allunyar de la realitat, i, cada cop més, de la sensibilitat majoritària del catalanisme.

A sobre, la França que Ricard s'havia imaginat també era ben diferent de la que es mantenia ancorada en la introspecció centralista. Pocs mesos després de l'aparició del retrat de Ricard a *Pèl & Ploma*, retrobem el seu nom en una crònica a *La Vanguardia*, el diari situacionista més llegit de Barcelona. Des de París, el corresponent descriu la festa del 14 de juliol com la invasió de la capital per la província:

«*Esta invasión es un síntoma desconsolador; en Francia la provincia ha perdido completamente (salvo alguna que otra excepción, como Lyon, Marsella, Burdeos, Nancy ó Nantes) toda clase de vitalidad artística, literaria, política y administrativa; París lo absorbe todo y manda en todo [...] ¡Buen camino lleva el buen Xavier de Ricard de hacer prosélitos para su programa de descentralización! "Dígase lo que se quiera, el francés es unitarista, jacobino, por naturaleza, y solo se halla bien bajo Luis XIV, el Comité de Salvación Pública ó Napoleón. La idea de unidad le tiene obsesionado" "ha inficionado con ello á España"*».³³

França mai no havia clamat per una «*revolució regionalista*». La revolució es preparava a Espanya, i molt especialment al nord-est d'Espanya. Però de cop i

31. «La evolución de Xavier de Ricard». *La Publicidad* [Barcelona], (4 d'agost del 1902), p. 1.

32. *Las Dominicales. Semanario Librepensador. Sostenido por las almas luminosas* [Madrid], núm. 77 (15 d'agost del 1902), p. 3.

33. HOSE, C. «Desfile de la quincena. París». *La Vanguardia* [Barcelona], (19 de juliol del 1902), p. 4.

volta Ricard descobreix que les coses tampoc no eren com li havien dit que eren, i com al capdavant s'havia pensat que eren. Ricard es devia adonar inopinadament que el regionalisme català, burgès i clerical, progressava, incontenible, arreu del país. On eren els hereus d'Almirall, de *L'Avenç*, dels cadets de Pompeu Gener? El 1901 només vivien en les seves fabulacions periodístiques, o bé s'amagaven en l'extraparlamentarisme. Amb tot, farà falta una tempestuosa gota d'aigua perquè Ricard descobreixi la ideologia que havia hegemonitzat el discurs catalanista.

En el primer gran breuari publicat per la Lliga Regionalista, intitulat *Regionalisme y Federalisme* (1905), l'ombra de Ricard hi plana de cap a cap. Però el seu autor, Lluís Duran i Ventosa, hi al·ludeix només veladament i en negatiu. El dau el clava sempre, en canvi, a la figura de Francesc Pi i Margall. El regionalisme s'havia de definir tant en oposició al centralisme com a la simetria federal. Regionalisme i federalisme «se pot dir que formen dos grans archs de cercle en sentit invers, que coincideixen en un punt —en la organització federativa dels Estats que's troben en determinades circumstàncies—, tornantse tot seguit a separar, prosseguint cada un la seva corva, conseqüència forcosa de són punt d'arrencada y del radi d'aquella» (Durán y Ventosa, 1905: 327).

Quan al cap d'uns anys es constituirà una facció esquerrista, laica i federal dins el nacionalisme català, les passejades de Ricard no seran sinó un record —més o menys agradable— en la Catalunya intel·lectual. Seran un record que es reanimarà en el temps de la Generalitat republicana, quan uns quants nacionalistes locals tindran la necessitat de rependre la il·lusió occitana més gran (Rafanell, 2006: 1025-1026; Lafont, 2006: 1446-1449). Molts anys abans d'això, Louis-Xavier de Ricard, fundador del *Parnasse contemporain*, teoritzador brillant de la solució federal, felibre combatent per la idea llatina i partidari de la revolució catalana al principi del segle xx, se'n torna a casa a pensar la reforma provincial de la vella França.³⁴ D'aquí els congressos de la Fédération Régionaliste, organitzats per ell; i d'aquí sobretot les tribunes de premsa que anirà publicant fins que es morirà a Marsella, el 1911, de camí al seu Montpeller afectiu.

Bibliografia

ALADERN, J. *Verdaguer reivindicat. Aplech d'autorisadas opinions*. Barcelona: Lo Teatro Regional, 1896.

CASACUBERTA, J. M. DE & TORRENT I FÀBREGAS, J. (eds.). *Epistolari Verdaguer*. Vol. IX (1894-1896). Barcelona: Barcino, 1986.

CHARLES-BRUN, Jean. *Le Régionalisme*. París: Bloud et Cie, 1911.

CLERGET, Fernand. *Louis-Xavier de Ricard*. Reims: La Revue Littéraire de Paris et de Champagne, 1906.

34. Vegeu, per exemple, RICARD, L. XAVIER DE. «La Province. Provincialisme et régionalisme». *Le Figaro* [París], (29 de desembre del 1902), p. 4; «La Province. Les pays de France». *Le Figaro* [París], (6 de gener del 1903), p. 4; «La Province. Les Projets de décentralisation devant la Chambre». *Le Figaro* [París], (13 de gener del 1903), p. 4.

- CORNUT, Étienne. *Les maîtres du Félibrige*. París: Victor Retaux, 1897.
- DURÁN Y VENTOSA, Lluís. *Regionalisme y Federalisme*. Barcelona: Francisco Puig, 1905.
- GENER, Pompeyo. *La Cvestion Catalana ó sea la resverreccion de vn pvueblo*. Barcelona: Juan Llordachs, Librero, 1903.
- HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Història del meu temps*. Vol. I. Barcelona: Edicions Ariel, 1964.
- JOURDANNE, G. *Histoire du Félibrige (1854-1896)*. Avinyó: Roumanille, 1897.
- LAFONT, Robert. «Epíleg». A: RAFANELL, August. *La il·lusió occitana. La llengua dels catalans, entre Espanya i França*. Vol. II. Barcelona: Quaderns Crema, 2006, p. 1417-1454.
- LAPUYA, Isidoro L[ópez]. *La bohemia española en París a fines del siglo pasado. Desfile anecdótico de políticos, escritores, artistas, prospectores de negocios, buscavidas y desventurados*. Sevilla: Renacimiento, 2001.
- MARSILLACH, Adolfo. *Tan lejos, tan cerca. Mi vida*. Barcelona: Tusquets, 1998.
- MOLES, Josep. *Mossèn Cinto*. (2a ed.) Barcelona: Pòrtic, 1971.
- PEYRONNET, Georges. *Un fédéraliste méridional du XIXe siècle: Louis-Xavier de Ricard. 1843-1911*. Nîmes: Lacour, 1997, p. 41.
- PROUDHON, P.-J. *Du Principe Fédératif et de la nécessité de reconstituer le parti de la révolution*. París: E. Dentu, 1863.
- RAFANELL, August. *La il·lusió occitana. La llengua dels catalans, entre Espanya i França*. Vol. I. Barcelona: Quaderns Crema, 2006.
- «La il·lusió francesa». A: *Notícies d'abans d'ahir. Llengua i cultura catalanes al segle XX*. Barcelona: Acontravent, 2011.
- SCHAFFER, Aaron. «Louis-Xavier de Ricard, Poet of Progress». *PMLA*, núm. 50, 4 (desembre del 1935), p. 1191-1199.
- [TURRÓ, Ramon]. *Verdaguer vindicado por un catalán*. Barcelona: Librería Española, 1903.
- VENDRELL, Ernest. «“Mossèn Cinto” i la multitud». A: *Escrips*. Barcelona: L'Avenç, 1911.
- VERLAINE, Paul. *Les mémoires d'un Veuf*. París: Léon Vanier, 1886.
- *Œuvres complètes*. Vol. V: *Les hommes d'aujourd'hui*. (3a ed.) París: Librairie Léon Vanier, 1904.